

Социални неравенства и солидарност в съвременното българско общество

Идеята за социалното неравенство пряко произтича от идеята за обществото като социална система, притежаващо определена структура. Тя залага на тезата, че: 1) хората и групите в обществото заемат различни позиции (а с това изпълняват различни роли); 2) различията между хората по повод заеманите от тях позиции се йерархизират; 3) различията придобиват системен порядък, което намира отражение в т.нар. „стратификационна система”. С други думи, тази идея разкрива себе си с гледната точка за обществото като система, съставена от отделни пластове (страти), намиращи се отношение на неравенство и подредени в йерархичен порядък¹.

По времето на държавния социализъм в България намаляването на социалното неравенство е инструмент на държавата за ускорено икономическо развитие, защото е свързано с отделяне на много по-голям дял от доходите не за потребление, а за инвестиции. Управлението на държавата се опира на традициите на селския егалитаризъм и идеологията на социалноикономическо равенство, за да концентрира в свои ръце производствените мощности и да се опита да осъществи модернизационен скок чрез индустриализация, урбанизация, смяна на статуса и образованието на милиони довчерашни селяни.

Легитимацията на този етатистко-егалитарен модел на развитие става чрез съответна идеологическа хегемония на обяснения и интерпретации на властовите взаимодействия. В най-висока степен всички равенства и неравенства се извеждат от отношенията на собственост. Одръжавяването на собствеността се възприема като поставяне на всички в еднакво отношение спрямо нея и изграждане на социално еднородно общество.

Този модел води до промени, които до известна степен скъсяват социалноикономическата дистанция между България и развитите западноевропейски държави. Единственият период, в който България се откъсва напред в сравнение с редица от своите балкански съседи, е този на държавния социализъм – типичен етатистки модел на догонващо развитие, осъществен във времето между 50-те и 70-те години на XX век.

---

¹ Драганов, Д. Ограничаване на предаването на неравенства между поколенията – прилагане на социална политика, основана на принципите на солидарност, справедливост и равни възможности. - В: Социална стратификация и социални конфликти в съвременна България. Фондация „Фридрих Еберт”. С. 2008, с. 121.

По индекс на човешко развитие през 1987 г. , когато ООН за първи път мери този показател, България е поставена на 27-о място между 130 държави в света, като на първо място тогава е Япония, на 19-о – САЩ. Това означава, че развитието, осъществявано през предходните десетилетия, е било във висока степен успешно, защото по един комплексен показател страната ни се оказва много напред в класацията. От балканските страни само Гърция е малко преди нас – на 22-ро място, а от бившите социалистически държави само ГДР (21-во място) и Чехословакия (25-о място). Югославия е на 31-во място, Унгария – на 30-о, Полша – на 33-о, Румъния – на 41-во².

Поддържането на ниско равнище на потребление за сметка на висока норма на натрупване предопределя недостига на стоки, опашките, високите ограничения за вноса, особено на стоки за луксозно потребление. До 70-те години на ХХ в. идеологически се легитимира политика на отложено потребление за сметка на перспективи в бъдещето. Политическите и властовите йерархии пък се легитимират чрез идеология на равните шансове за движение в тях. Опитът да се стимулира определено равнище на неравенство като мотивиращ инструмент в трудовата дейност е дефинирано чрез формулата „от всекиго според способностите, всекиму според труда“.

Тази стратегия е повече или по-малко успешна в България до 70-те години на ХХ век, когато в нарастваща степен се изправя пред серия от трудно преодолими предизвикателства и рискове. По-нататъшното развитие на страната, изпитваща недостиг на вътрешни ресурси, предполага силна политическа и икономическа зависимост от голяма сила, която да се ползва както за външни ресурси, така и за износ на продукция, т.е. за експортно ориентирана модернизация. Процесите на информационна и културна глобализация, нарастващото движение на хора обаче поставят по-слабо развити страни като България под натиска на демонстративното потребление в развитите западни държави и създават предпоставки за относителна депривация, т. е. състояние на лишаваност от определено благо. Държавата се опитва да компенсира чрез увеличаване на потребителските стоки, но няма ресурси да внесе масово именно такива, а не инвестиционни стоки. Така се създава системата на Кореком, чрез която успелите да си набавят по някакъв начин чужда валута получават предимства в потреблението, но това създава усещане за потребителско неравенство и е предизвикателство към системата.

Високата степен на равенство не стимулира достатъчно индивидуалната активност, която става все по-необходима в цял ред творчески дейности за ускоряване на научно-

---

² Human Development Report 1990, New York-Oxford: Oxford University Press, 1990, p. 111.